

СЕКЦІЯ 3

ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

*Керівник секції: доцент кафедри історії держави і права, к. ю. н.,
доцент Н. В. Єфремова*

*Секретар секції: лаборант кафедри історії держави і права
Д. Ю. Войцехівська*

БЕХРУЗ ХАШМАТУЛЛА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри історії держави і права
доктор юридичних наук, професор*

АФГАНСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ: ОСНОВНІ ІСТОРИЧНІ ВІХИ

– У 1923 р. вперше в історії Афганістану була прийнята Конституція – Основний закон Високої Афганської держави, яка складалася з преамбули і 118 статей, закріпивши незалежність країни (ст. 1) [1]. Вона оголосила еміра носієм верховної влади, задекларувала деякі цивільні права і свободи. Найважливішими досягненнями Конституції 1923 року було проголошення і закріплення індивідуальних прав і свобод: свободу ЗМІ (ст. 10), свободу приватного підприємництва (ст. 11), свободу освіти (ст. 14), правовий статус державної служби (ст. 17), право власності (ст. 19). Були заборонені тортури і примусову працю (ст.ст. 22 і 24). Прогресивні реформи через сильний спротив ісламського духовенства, який користувався великим впливом в афганському суспільстві, не були реалізовані, і емір Аманулла-хан щоб уникнути кровопролиття відрікся від престолу і покинув країну. До влади в 1929 р прийшов король Надер-шах, підтриманий релігійним духовенством і вождями пуштунських племен.

– У жовтні 1931 р. Лойя Джирга прийняла нову Конституцію Афганістану [2], яка складалася з преамбули і 110 статей, особливу увагу в якій було приділено правам і привілеям короля Надир-шаха і його династії (ст. 5–7). Король затверджував склад кабінету міністрів, мав право вето на закони, здійснював зовнішню політику, мав повноваження оголошення війни, укладення миру. Нова Конституція, по суті, зміцнила ісламсько-релігійні основи життя суспільства. Вона повідомляла іслам офіційною державною релігією і особливо підкреслювала її

роль у вирішенні державно-правових питань в країні: «релігією Афганістану є священна релігія ісламу, а її офіційним і загальним для всіх сповіданням є ханафітське вчення. Король Афганістану повинен сповідувати цю релігію» (ст. 1).

Проголошувалася рівність всіх підданих перед законом, декларувався ряд цивільних прав і свобод, були скасовані всі станові обмеження, гарантувалася недоторканність приватної власності, свобода торгівлі, промислової та сільськогосподарської діяльності. Був сформований двопалатний парламент. Більшість членів Верхньої палати (Рада знаті, Сенат) призначалося королем з середовища великих землевласників, вождів племен і верхівки духовенства. Нижня палата (Національна Рада) представляла собою виборний орган (ст. 27).

– Широкомасштабні політичні та економічні зміни в світі, також всередині афганського суспільства зажадали відповідних змін в законодавчій сфері, в результаті чого в 1964 р. в Афганістані була прийнята остання монархічна Конституція [3], що складається з преамбули, 11 глав і 128 статей, закріпивши основи конституційно-монархічного ладу. Вона була відображенням ліберальних реформ короля Захір-шаха, спрямованих на політичне та соціально-економічне розвитку Афганістану. Прогресивним явищем вважалося надання громадянам Афганістану політичних прав і свобод, зокрема права на створення політичних партій і громадських організацій, розширення прав жінок, надання їм можливості брати участь в державних і суспільних справах країни.

Одна з найважливіших цілей Конституції – встановлення балансу між світським законодавством і нормами ісламського права. Принципи і норми ісламського права були проголошені складовою частиною правової системи. При цьому чітко розмежовувалися сфери дії звичаєвого права і ісламського права. Так, норми ісламського права діяли тільки в тому випадку, якщо по виниклого питання були відсутні законодавчі норми (ст. 69).

– В результаті військового державного перевороту в 1973 р. монархія була скасована, і Афганістан став республікою. Цей процес зажадав трансформацію всього державного ладу, що зумовило розробку нової конституції, яка б законодавчо закріпила такі значні зміни. У 1976 р. Лойя Джирга прийняла нову республіканську Конституцію Афганістану [4], що складалася з преамбули, 13 глав 136 статей. Конституція проголосила Афганістан «республіканським, демократичним, незалежним, єдиним і неподільною державою» (ст. 20). На чолі держави стояв Президент з широкими повноваженнями. Форма правління в цей період нагадувала суперпрезидентську республіку з однопартійною системою (правлячою партією «Національної революції»). Конституцією був підтверджений статус ісламу як державної релігії. Ті громадяни, які сповідували іслам, могли вільно здійснювати свої релігійні обряди в межах, визначених законами, відповідно до суспільною мораллю і громадською безпекою (ст. 22).

– У квітні 1978 р. в Афганістані стався збройний переворот, в результаті чого до влади прийшли ліві прорадянські сили і була утворена Демократична Республіка Афганістан (ДРА). У 1980 р. було прийнято «Основні принципи ДРА», які замінять Конституцію в країні [5], що складаються з преамбули, 10 глав і 68 статей. Вони закріпили статус Народно-демократичної партії Афганістану: «НДПА – авангард робітничого класу і всіх трудящих країни – є керівною і спрямовуючою силою суспільства і держави» (ст. 4). Було визначено ставлення держави до ісламської релігії, підкреслювалося, що «в ДРА забезпечується повага та захист священної релігії іслам; всім мусульманам гарантується і забезпечується повна свобода у відправленні релігійних обрядів ісламу» (ст. 5).

– Після приходу до влади президента Наджібулли змінилася політика держави, спрямована на припинення в країні багаторічної громадянської війни. Ці зміни отримали закріплення в новій Конституції, прийнятої на засіданні Лоя Джирга в 1987 р. [6], що складалася з преамбули, 13 глав і 129 статей. Вона закріпила політику «національного примирення», фактично означала відмову від колишнього лівого революційного курсу. Конституція закріпила провідну роль ісламу і норм ісламського права в правовій системі і суспільно-політичного життя країни. «У Республіці Афганістан не може бути прийнятий закон, що суперечить основам священної релігії іслам і інших цінностей, закріпленим цією Конституцією» (ст. 2).

– У 1990 р. попередня Конституція 1987 р. піддалася ревізії, тому деякі дослідники називають її новим Основним законом Афганістану. Зміни переслідували мету зміцнити курс держави, спрямований на національне примирення. Ще більше посилилася позиція ісламу, в суспільно-політичному житті, визначивши Афганістан як «незалежну, єдину, неподільну, ісламську державу, що має суверенітет на всій своїй території», в той час як Конституція Афганістану 1987 р. визначала його тільки як «незалежну, єдину, неподільну держава, що має суверенітет на всій своїй території» (ст. 1).

– З приходом до влади в 1996 р. руху Талібан правова система Афганістану зазнала тотальної ісламізації. Формування і функціонування правової системи ґрунтувалося на принципах установи «справді ісламської держави» і встановлення «справедливого ісламського порядку», в рамках якого релігійне ісламське духовенство, за прикладом ісламського халіфату при праведних халіфів на початковому етапі становлення Арабського Халіфату (632–662 рр.), зосередило державну владу. Що стосується законодавства, то винятковим регулятором суспільних відносин було визнано ісламське право.

– У результаті контртерористичної операції проти режиму талібів в Афганістані цей режим був повалений. Нова влада поставила перед собою завдання відродження політичного, соціально-економічного і духовно-культурного ладу країни і вихід національної правової системи з ортодоксального релігійного стан. З цією метою в 2004 р. Лоя Джирга була прийнята нині чинна Конституція Афганістану [7],

яка багато в чому увібрала в себе багато положень Конституції 1964 р. Афганістан проголошується «ісламським республіканським державою» (ст. 1), офіційне найменування – Ісламська Республіка Афганістан. Вона закріпила основи сильної президентської республіки. Вищі органи держави (президент, парламент, уряд) є виборними і змінюваними» (ст. 1).

Список використаної літератури:

1. The Constitution Of Afghanistan 1923 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.afghan-web.com/history/const/const1923.html>
2. The Constitution of Afghanistan 1931 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://afghantranslation.chechiconsulting.com/documents/constitution/Constitution_1931-1310_ET.pdf
3. The Constitution of Afghanistan 1964. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.afghan-web.com/history/const/const1964.html>
4. The Constitution of Afghanistan 1976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.afghan-web.com/history/const/const1976.html>
5. Основные принципы ДРА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitutions.ru/?p=37>
6. The Constitution of Afghanistan 1987 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.afghan-web.com/history/const/const1987.html>
7. The Constitution of Afghanistan 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.afghan-web.com/history/const/const1990.html>

Ключові слова: Конституціоналізм, Конституція, Афганістан, Афганський право, Ісламське право.

Ключевые слова: Конституционализм, Конституция, Афганистан, Афганское право, Исламское право.

Key words: Constitutionalism, Constitution, Afghanistan, Afghan law, Islamic law.

АНІЩУК НІНА ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри історії держави і права
доктор юридичних наук, професор*

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК КОНСТИТУЦІЙНИХ АКТІВ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО ПЕРЕСС: ГЕНДЕРНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Палата лордів Британського парламенту до сьогодні залишається унікальною серед парламентських палат демократичних держав. Вона досі є Палатою, що не обирається, і це може здатися аномальним, недемократичним і анахронічним фактом в іншому демократичному суспільстві [1, с. 251–252]. Якщо досліджувати Палату лордів з гендерної